

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду

На редовној седници Наставно-научног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду одржаној 20. 4. 2022. године изабрана је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације коју је мастер Јелица Живановић предала под насловом „Симболистичке тенденције у савременој српској поезији”. У Комисију су именовани: др Радивоје Микић, редовни професор у пензији (ментор), др Милан Алексић, ванредни професор (члан), др Драган Хамовић, научни саветник, (члан). Комисија има част да већу Филолошког факултета поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовao Комисију:

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду 20. 4. 2022. године.

2. Састав Комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датум избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан Комисије запослен:

1. др Радивоје Микић, редовни професор у пензији, наука о књижевности, српска књижевност, Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2005;

2. др Милан Алексић, ванредни професор, наука о књижевности, српска књижевност, 2019, Катедра за српску књижевност са јужнословенским

књижевностима, Филолошки факултет Универзитета у Београду (члан);

3. др Драган Хамовић, научни саветник, 2020, наука о књижевности, српска књижевност, Институт за књижевност и уметност, Београд (члан).

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног од родитеља и презиме:

Јелица, Радиша, Живановић

2. Датум рођења, општина и република:

26. 02.1986, Свилајнац, Република Србија

3. Датум одбране, место и наслов мастер рада:

30. 06, 2011, Филолошки факултет Универзитета у Београду „Развој песничке слике у родољубивој поезији Лазе Костића до 1867. године”

4. Научна област из које је стечено звање мастера:

Српска књижевност

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Симболистичке тенденције у савременој српској поезији”

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација „Симболистичке тенденције у савременој српској поезији” има 145 компјутерски сложених страна и организована је у 14 поглавља (Увод, Иван В. Лалић, Божидар Тимотијевић, Бранко Миљковић, Борислав Радовић, Петар Пајић, Велимир Лукић, Милован Данојлић, Драган Колунџија, Алек Вукадиновић, Милосав Тешић, Дејан Алексић, Закључак). На крају дисертације налазе се извори и литература.

Уводно поглавље докторског рада мастер Јелице Живановић посвећено је осветљавању генезе симболизма у српској поезији. Отуда је и логично што је мастер Јелица Живановић свој осврт започела од указивања на значај Дучићевог текста „Споменик Војиславу” (1902), текста који се сматра манифестом симболизма у српској

књижевности, пошто је у њему Дучић осветлио и основне карактеристике симболистичке поезије, једнако као што је посредно указао и на поетичке одлике сопственог стваралаштва. Указујући на значај Илићеве поезије у афирмацији нових могућности песничког стваралаштва, Дучић је осветлио и основне карактеристике симболизма, посебно наглашену бригу за форму. А на значај Дучићевих запажања је посредно указао и Драгиша Живковић, историчар српске књижевности, смештајући зачетке симболизма у позну фазу Илићевог стваралаштва и узимајући неколико Илићевих песама („Запуштени источник”, „Клеон и његов ученик”, „На развалинама куле Северове”) за типичне примере симболистичке поезије. Ставови Драгише Живковића су доста дуго изазивали спорове и тек је појављивање зборника „Српски симболизам” 1985. године оснажило и Живковићеве ставове и допринело развијању свести о значају симболизма у српској књижевности. Тај зборник је допринео и одређивању тачнијих граница симболизма у српској књижевности, пошто је, после тога, постало општеприхваћено да симболизам почиње 1892. године и кроз неколико трансформација траје до наших дана. Мастер Јелица Живановић се није упуштала у подробно осветљавање токова симболизма у српској књижевности, пошто је своју аналитичку пажњу усредредила на онај смер симболистичких тенденција који од педесетих година прошлог века траје до данас. Логично је, отуда, што је њену пажњу нарочито привукао тзв. неосимболизам, основан као самостални књижевни покрет средином педесетих година прошлог века, пошто је то била једна група песника која је експлицитно указивала на своју везу са симболизмом, ма колико да је сам појам симболизма код њих био дифузно схватан и непрецизно одређиван.

Најзначајнији представник ове групе песника, Бранко Миљковић, није само песник већ и неко ко је у есејистичкој форми настојао да дефинише претпоставке симболистичке поетике, а од великог значаја су и његови критички текстови, посебно они у којима се бавио стваралаштвом припадника групе неосимболиста. Миљковићеве есеји, посебно они који имају програмски карактер („Херметичка песма”, „Поезија и облик”, нпр.) указују на симболистичку поетику као полазну основу покрета који је добио назив неосимболизам. И кад је Александар Јовановић у студији „Поезија српског неосимболизма“ настојао да што конкретније одреди појам неосимболизма, суочио се са великим тешкоћама. С једне стране, основне одлике овог песничког покрета упућују на симболизам а, с друге стране, појачана улога песникове културе води ка све израженијој примени поступка цитатности, нарочито код најбољих песника ове оријентације (Иван В. Лалић, Бранко Миљковић, Борислав Радовић, Милосав Тешић). Узимајући у обзир и оно што је у досадашњим тумачењима стављано у први план као одлика симболистичке/неосимболистичке поезије и оно на шта је и сама била склона да се ослони, мастер Јелица Живановић је, имајући у виду и књижевно-историјски и синхрони аспект ове појаве, изнела и прихватљиво образложила уверење да је, у суштини, реч о симболистичкој поетици која се у савременој српској књижевности јавља у више верзија, почев од оне која је, у основи, блиска класично схваћеном симболизму (Бранко Миљковић), преко тзв. „звучног симболизма” (Алек Вукадиновић) до изразито сложеног обрасца симболистичког певања у коме се, у

различитим облицима, спајају одлике више поетичких смерова, понекад тако конципираних да у њихово средиште час доспева биљни свет а час врло сложене културно-историјске и сакралне визије (Милосав Тешић). У дванаест кратких поглавља представљени су песнички опуси најзначајнијих представника симболистичке оријентације у савременој српској поезији. Анализирајући стваралаштво песника неколико генерација, мастер Јелица Живановић је настојала да укаже и на неку врсту еволуције симболистичке поетике, пошто је сасвим очигледно да симболизам у поезији Ивана В. Лалића и симболизам у поезији Дејана Алексића нису нити могу да буду у свему једнак поетички концепт. А то значи да се мастер Јелица Живановић, онолико колико је потребно, служи и књижевно-историјском оптиком и да настоји да покаже и еволутивни аспект у оквиру једног важног поетичког смера у савременој српској поезији, мада је њен основни задатак био да укаже на специфичности сваког анализираног опуса, на разлоге због којих се неки од песника уопште може доводити у везу са симболизмом. Такав приступ је, по свему судећи, основна претпоставка за сагледавање особености симболистичких тенденција у савременој српској књижевности, посебно за указивање на разлоге дасеједан поетички концепт тако дуго одржи готово у самом средишту српског песништва. Иако је врло подробно и уз потребну аналитичку усредсређеност мастер Јелица Живановић анализирала стваралаштво свих песника симболистичке оријентације, у распону од Ивана В. Лалића до Дејана Алексића, нема сумње да је посебно важно то што је, поред песника који су одувек привлачили пажњу критичара и тумача српске књижевности, она са потребном аналитичком пажњом обликовала портрете и таквих песника као што су Божидар Тимотијевић, Петар Пајић, Велимир Лукић и Драган Колунџија.

Неки од ових песника су, као што је у дисертацији и показано, пажњу привлачили на почетку свог песничког деловања (Божидар Тимотијевић књигама „Велики спавач” и „Минуше птице светом”, Драган Колунџија књигом „Затвореник у ружи”), неки оним што је дошло касније (најбољи пример за то је Петар Пајић и његова књига „Чисто доба”), док је, примера ради, Велимир Лукић, од почетка до краја, уз одређене варијације које омогућавају да се говори о етапама у његовом стваралаштву, ипак био привржен једном лирском/симболистичком обрасцу. И ове песничке путање показују нешто што је за симболистичко певање у српској књижевности посебно важно – да унутар песничких опуса постоји мање или више видљива еволуција, која је, примера ради, код Петра Пајића подразумевала и могућност да се, повремено, напусти симболистички поетички концепт и прихвати могућност да се песма „отвара” према социјално-политичкој димензији стварности. Таква еволуција је омогућила да Пајићев песнички свет буде изузетно сложен, да у њему равноправно буду заступљене различите тематске области, од певања о „чистој води”, северу и леду до песама о урбаном свету и политичким процесима из деведесетих година прошлог века и онога што се збивало на почетку овог века. Исто тако, мастер Јелица Живановић је настојала да покаже како у поезији Божидара Тимотијевића једна меланхолична визија света у којој мотив одлажења, нестајања, мотив заласка, има важно

место бива замењена митолошким подтекстом који води ка некој врсти лирске археологије, окретања древним слојевима једне културе, слојевима у којима не пребивају само врло старе визије већ се у њима скрива и једно особено фантастичко виђење света. Мастер Јелица Живановић је указала и на то да постоје песници, какав је Драган Колунџија, који блесну, привуку велику пажњу а потом се њихово песничко деловање усмери и ка другим тематским подручјима и ка другачијем изражајном репертоару и они готово никад не успеју да домаше оно што су створили на самом почетку.

Највише аналитичке пажње мастер Јелица Живановић је посветила водећим песницима симболистичке оријентације у савременој српској књижевности Ивану В. Лалићу, Бранку Миљковићу, Бориславу Радовићу, Алеку Вукадиновићу и Милосаву Тешићу. А пошто ови песници имају и врло разуђену књижевно-критичку интерпретацију (посвећени су им зборници критичких радова, неким од њих и засебне књиге, бројни огледи и студије у књижевно-научној периодици) осврт на њихово дело морао је бити и нека врста осврта на историју тумачења њихових песничких опуса. На другој страни, ако су неки међу њима, као, примера ради, Бранко Миљковић или Милосав Тешић, од самог ступања на књижевну сцену били предмет постојаног интересовања критике, има и песника, а такав је, чини се, Иван В. Лалић, који су тек у зрелој фази свог стваралачког деловања, онда кад су постали уистину велике књижевне фигуре, доспели под појачано светло књижевне критике и постали предмет разнолико усмерених интерпретативних подухвата. То је мастер Јелица Живановић наметало нови задатак – она је, наиме, морала да води рачуна и о сложености историје досадашњег критичког читања анализираних песничких опуса и да, на неки начин, издвајајући одређена тумачења, вреднује своје претходнике. Може се рећи да је она јако добро користила досадашње критичарске увиде и да је умела да издвоји најбоље аналитичке продоре и у појединачне песничке опусе и у синтетичко сагледавање симболистичких токова у српском песништву.

У ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мастер Јелице Живановић, посвећена анализи симболистичких тенденција у савременој српској поезији, иако аналитички усредсређена на један важан сегмент савременог српског песништва, има и књижевноисторијску димензију. Наиме, неки од песника о којима је реч (Бранко Миљковић, пре свих других) су већ дуже време предмет озбиљних књижевноисторијских разматрања, други (Иван В. Лалић, Борислав Радовић) су то постали однедавно, док један број њих (Милосав Тешић, Дејан Алексић), иако у матици актуелног књижевног живота (ова два песника објављују нове књиге, добијају све шири круг тумача), већ могу да се посматрају и као настављачи оних токова који су започели у педесетим годинама прошлог века и као песници који доносе важне новине, Тешић нарочито на плану морфологије и версификације. И да би могла да ваљано аналитички осветљава стваралаштво једанаесторице српских песника,

мастер Јелица Живановић је морала да пође од јасне свести о природи симболизма у српској књижевности и о разлозима његовог тако дугог трајања. А то је разлог што се у подлози њених анализа осећа присуство оне свести о природи симболизма у српској књижевности која је свој израз добила у радовима Драгише Живковића, Милорада Павића, Предрага Палавестре, Љубомира Симовића, Новице Петковића и низа других проучавалаца српске књижевности. У подлози анализа мастер Јелице Живановић налазе се и погледи оних проучавалаца модерне поезије (Хуго Фридрих, Сесил Морис Баура, Т. С. Елиот) без чијег се доприноса не би могла ваљано осветљавати природа модерног песничког израза. А то значи да је мастер Јелица Живановић у своју аналитичку оптику укључила и потребна књижевно-теоријска и неопходна књижевно-историјска знања.

Приступајући свом основном задатку, осветљавању стваралаштва једанесеторице српских песника, мастер Јелица Живановић се определила за једну необичну аналитичку форму. Наиме, полазећи од оне представе о неком песнику која је већ увелико општеприхваћена, мастер Јелица Живановић је, у једној врсти хронолошког кретања кроз песнички опус, описивала најважније одлике тог опуса, на једној страни, и осветљавала оне појединости које су измицале претходним тумачима. Отуда њени огледи о појединим песницима доносе и ону слику без које нема књижевно_кртичког позиционирања тог опуса али садрже и нове аналитичке увиде, увиде који обогаћују нашу представу и о том песнику и о симболизму у српској књижевности. Бавећи се поезијом оних песника који су, посебно у новије време, релативно ретко били предмет аналитичке пажње (Божидар Тимотијевић, Велимир Лукић, Драган Колунџија), мастер Јелица Живановић је настојала да, колико је то могуће, сопственим анализама надокнади оно што је изостало и да и ове песнике укључи у вредносни поредак књижевних појава у савременој српској књижевности, омогућавајући тако да се, колико је то могуће, слика исмболистичких тенденција у српској књижевности дочара у потребном континуитету. А пошто је већина песника којима се мастер Јелица Живановићу својој дисертацији бави имала мање или више видљиву поетичку еволуцију, аналитичка пажња је усредсређивана на све етапе у стваралаштву једног песника. Чак и песник који је стваралачки деловао мање од једне деценије, Бранко Миљковић је и у својим интервјуима и на друге начине скретао пажњу на то да се кретао између симболизма и надреализма и да је неопходно дасе притумачењу његових песама ова оконост има у виду. Унутарње промене у оквиру јединственог поетичког концепта су још више дошле до изражаја у поезији Ивана В. Лалића и Борислава Радовића и мастер Јелица Живановић се трудила да покаже како се, примера ради, Борислав Радовић кретао између два обасца склапања лирског текста: једног који, помало и на Миљковићевом трагу, рачуна са херметичношћу песничког израза и другог, који, на једној хуморно-иронично конципираној равни, настоји да песнички текст отвори ка тзв. стварности, ка неком социјално-политичком хоризонту.

Користећи се резултатима досадашњих аналитичких увида у песничко стваралаштво српских песника симболистичке оријентације али се никад не стављајући изнад својих претходника, мастер Јелица Живановић је дошла у прилику да у својој

дисертацији понуди и један преглед књижевно-критичких ставова и да укаже на могућности другачијег тумачења појединих аспеката анализираних песничких дела. Мада је било далеко лакше тумачити поезију Ивана В. Лалића или Бранка Миљковића, чини се да најаутентичније аналитичке узлете треба тражити у тумачењима поезије Петра Пајића, Велимира Лукића или Божидара Тимотијевића, будући да су се ту пред мастер Јелицом Живановић отварали простори кроз које се наши тумачи пре ње нису кретали. А пошто тумачи песничка дела која припадају сасвим одређеној поетичкој матрици, мастер Јелица Живановић је своју аналитичку оптику превасходно усмеравала на семантички план, на проблем мање или веће семантичке отворености и ои затворености песничког текста, не губећи притом из вида ни потребу да се, оноликоколико је потребно, укаже и на карактеристике самог песничког језика, односно на поступке градње песничке слике и позиционирања те слике и у односу на вантекстовну и на унутартекстовну реалност. Овакав аналитички поступак је мастер Јелици Живановић омогућио да се, у аналитичком кретању, превасходно држи самог текста, да издваја оне семантичке могућности које текст допушта. Захваљујући томе, њен аналитички језик је јасан, прецизан, увек усмерен на оно што књижевни текст реално садржи. И зато ће њено осветљавање симболистичких тенденција у савременој српској поезији бити важан прилог изучавању једног важног поетичког концепта у савременој српској књижевности.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ

- „Песничка слика виле у родољубивој поезији Лазе Костића”, у: *Савремена проучавања језика и књижевности*, година IV, књ. 2, 2013, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 153–159.
- „Зашто *Једино ветар* (поводом књиге *Једино ветар* Дејана Алексића)”, у: *Наш траг*, часопис за књижевност, уметност и културу, број 1–2/2013, Велика Плана: Друштво „Траг”, 349–355.
- „Зборник о поезији Гојка Ђога”, у: *Српски књижевни лист*, месечник за књижевност, уметност и културу, септембар–новембар 2013, Београд, 27.
- „Чија то душа овуда тумара (о роману *Гори Морава* Драгослава Михаиловића)”, у: *Наш траг*, часопис за књижевност, уметност и културу, број 3–4/2013, Велика Плана: Друштво „Траг”, 197–204.
- „Вкус нам бесмртија подвиг слади (аутопоетички искази у поезији Лукијана Мушицког)”, у: *Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима* за школску 2012/2013. годину, 2013, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 185–196.

- „Метафора у поезији Дејана Алексића”, у: *Радови Филозофског факултета*, књига 1, 2013, Пале: Филозофски факултет, 369–382.
- „Између приче и мита о свету”, у: *Српски књижевни лист*, месечник за књижевност, уметност и културу, јануар–март 2014, Београд, 9.
- „Поетика гласина у романима Стевана Сремца”, у: *Савремена проучавања језика и књижевности*, година V, књ. 2, 2014, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 405–412.
- „Између речи и неизрецивог”, у: *Српски књижевни лист*, месечник за књижевност, уметност и културу, април–јул 2014, Београд, 10.
- „Једно значење *капије* у поезији Петра Цветковића”, у: *Петар Цветковић, песник*, 2014, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 189–201.
- „Планета Дунав – један од могућих светова”, у: *Наш траг*, часопис за књижевност, уметност и културу, број 1–2/2014, Велика Плана: Друштво „Траг”, 124–135.
- „Цео свет, с малим изузецима”, у: *Српски књижевни лист*, месечник за књижевност, уметност и културу, септембар–децембар 2014, Београд, 8.
- „Значење глагола са префиксом *-пре*”, у: *Радови Филозофског факултета*, књига 1, 2014, Пале: Филозофски факултет, 419–434.
- „Лирски мотиви у *Колубарској трилогији* Радована Белог Марковића”, у: *Интерпретације у Ђелијама*, 2015, Лајковац: Градска библиотека Лајковац, 273–290.
- „Прича о прошлости и прича за будућност” (о роману *La sans pareille* Милицава Савића), у: *Књижевни магазин* бр. 175–180, 2016, Београд, 26–27.
- „Писање као залудно плетиво у роману *Путникова циглана* Радована Белог Марковића”, у: *Анатомија романа Путникова циглана Радована Белог Марковића*, 2016, Лајковац: Градска библиотека Лајковац, Београд: Српска књижевна задруга, 117–126.
- Јелица Живановић, Ливија Екмечић, „Одгонетање живота”, у: *Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима* за школску 2015/2016. годину, 2016, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 461–466.
- „Од неизречја у реч до речи о неизречју”, у: *Повеља: часопис за књижевност, уметност и културу*, 2, 2017, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 115–119.
- „*Велико доба* – од књижевне до културне историје”, у: *Свет речи* 45–46, 2018, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 25–26.

*

- Весна Ломпар, Јелица Живановић, Наташа Кљајић, Марија Марковић, Биљана Никић, Саша Чорболоковић, *Асоцијације у настави српског језика и књижевности*, приручник за наставнике, 2014, Београд: Klett.
- Весна Ломпар, Јелица Живановић, Наташа Кљајић, Марија Марковић, Биљана Никић, Саша Чорболоковић, *Квизови у настави српског језика и књижевности*, приручник за наставнике, 2017, Београд: Klett.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација мастер Јелице Живановић има неколико димензија. Она је, на првом месту, резултат настојања да се симболистичке тенденције у савременој српској књижевности прикажу у целини, од педесетих година прошлог века до данас, она је, исто тако, и аналитички увид у најважније одлике стваралаштва једанаесторице српских песника, међу којима су и они који су све време предмет знатне књижевно-критичке пажње и они који су доста дуго били занемарени и чекали неку врсту критичке рехабилитације. Поставивши своју дисертацију на поуздану књижевно-теоријску и књижевно-историјску основу, мастер Јелица Живановић је прегледно, јасно и у истоветном методолошком оквиру, обликовала портрете једанаесторице српских песника, почев од оних који су већ дуже време посматрани као класици (Бранко Миљковић, Иван В. Лалић, Борислав Радовић) до оних који као Милосав Тешић и Дејан Алексић заузимају веома важно место у актуелном књижевном животу. А кад се има у виду значај симболизма у српској књижевности, докторска дисертација мастер Јелице Живановић се може сматрати веома важним прилогом осветљавању једног важног поетичког смера у модерној српској књижевности.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма „iThenticate”, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације **„Симболистичке тенденције у савременој српској поезији”** аутора Јелице Живановић, констатујем да утврђено подудараре текста износи **2%**.

Овај степен подударности у складу је са Чланом 9. *Правилника*.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, изјављујем да извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

IX ПРЕДЛОГ

Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати позитивну оцену докторске дисертације „Симболистичке тенденције у савременој српској поезији” мастера Јелице Живановић и да кандидата позове на усмену одбрану пред овом Комисијом.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

др Радивоје Микић, редовни професор

др Милан Алексић, ванредни професор

др Драган Хамовић, научни саветник